

Salstaff

SDO

STÁTNÍ DIVADLO V OSTRAVĚ
OPERA — LAUREÁT STÁTNÍ CENY
Premiéra 16. února 1955 v Divadle Zdeňka Nejedlého

Giuseppe Verdi

Falstaff

Komická opera o třech jednáních
Libreto: Arrigo Boito

Dirigent: Rudolf Vašata
Sbormistr: J. M. Miša
Choreograf: Emerich Gabzdyl

Režie: Ilja Hylas
Výtvarník: prof. Jan Obšil
Kostymy: Marie Stejskalová, nositelka
vyznamenání »Za vynikající
práci« a Josef Stejskal

Osoby a obsazení:

Sir John Falstaff	Jaroslav Daniel
Ford	Rudolf Kasl
Fenton	Radoslav Svozil
Dr Cajus	Jan Hlavsa
Jaroslav Skácel	
Bardolph } Falstaffovi sluhové	Lubomír Procházka
Pistol }	Karel Průša
Alice Fordová	Milada Šafránková
Nanette	Helena Tattermuschová
	Věra Nováková
Quickly	Helena Zemanová
Meg Page	Ivana Mixová

Spoluúčinkuje sbor a balet SDO

Děj se odehrává za panování Jindřicha IV.

Scény, kostymy, vlásenky, světla, technika — kolektivy SDO

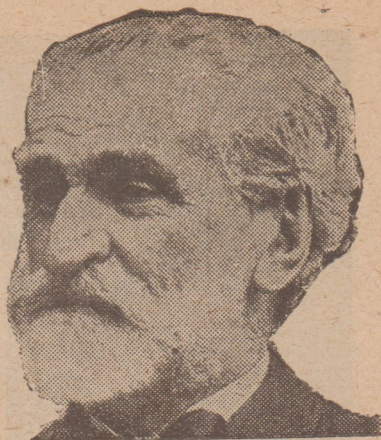
Inspicient: Karel Štverák

Napovídá: Anna Kubínová

Hlavní přestávka po II. jednání (4. obraze).

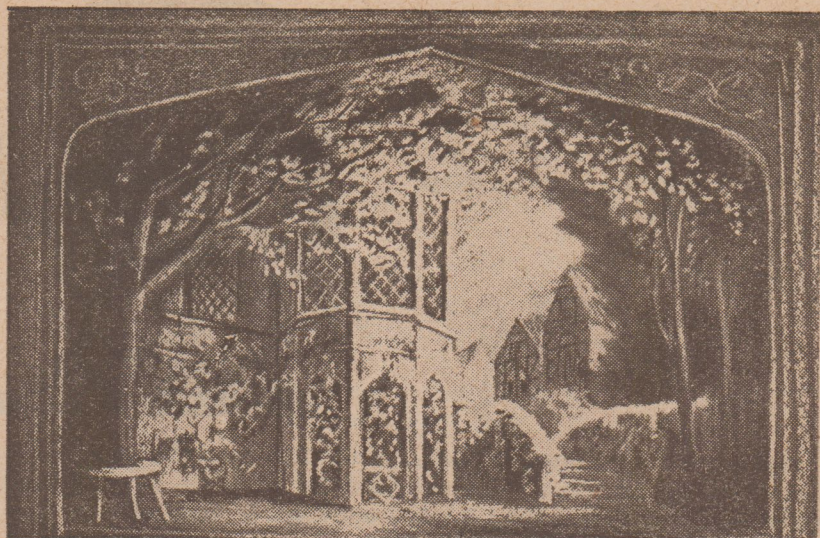
VERDI

Verdiho dílo je rozloučení se starou Itálií. Začínal jako jeden z mnoha a končil jako jeden z mála. V jeho operách je nesmírný vývoj, tak velký, že nemá obdoby.

Francesco Fortunino Giuseppe Verdi se narodil 10. října 1813 v malé severoitalské obci Roncole. První tóny, které vnikly do vnímavých uší mladičkého Verdiho, byly tóny varhan. Díky dobrému učiteli stal se Verdi již v jedenácti letech vynikajícím varhaníkem. V Bussetu dostal místo u obchodníka a přitom se dále učil hudbě u místního kapelníka Provesiho, který velmi brzo poznal mimořádné hudební nadání svého žáka. Opačného názoru byl profesor Francesco Basili, který nechtěl pustit Verdiho na konservatoř v Miláně. A tak se mladý Giuseppe uchýlil ke kapelníkovi Lavignovi, který Verdiho brzo zaslavil do veškeré hudební techniky. Verdi se vrací do Busseta, kde se stává učitelem hudby. Družku života si našel mladý Giuseppe doslova uprostřed koření a koloniálního zboží; byla to dcera jeho velkého příznivce, obchodníka Barezziho.

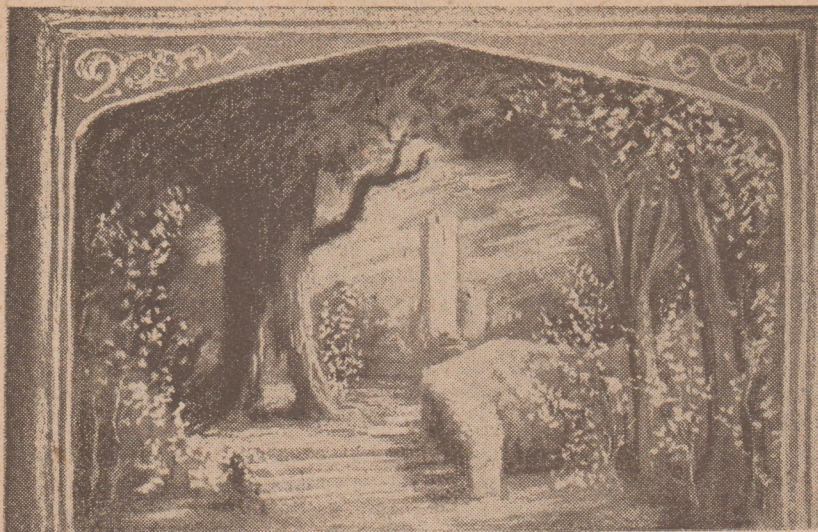
Roku 1839 se dostavuje první úspěch v milánské opeře Scala, kde má svou premiéru první opera »Oberto«. Po tomto úspěchu známý nakladatel Ricordi zajišťuje u Verdiho další opery pro své nakladatelství. Životním otřesem je úmrtí ženy a dvou dětí. Není divu, že pod touto vnitřní tíhou psaná opera »Un giorno di regno« (1840) nemá úspěch. Po dvouleté přestávce nová opera »Nabuccodonosor« pojišťuje slávu mladého mistra, a spojení se zpěvačkou Strepponi přináší Verdiho zcela mimořádné a trvalé štěstí. Rostoucí množství práce, ale také stále vyšší honoráře, občas kolísavý úspěch, ale nakonec obliba skladatelova na celém světě — to je tak stručná charakteristika životní křivky Verdiho. Lombardi (pozdější název Jerusalem), Ernani, Dva Foscari, Giovanna d' Arco, Attila, Mackbeth, I masnadieri (Loupežníci), Luisa Millerová, Rigoletto, La Traviatta, Troubadour, Sicilské nešpory, Maškarní ples, La forza del destino (Sila osudu), Don Carlos, Aida, Requiem, Othello a nakonec Falstaff (1893), jsou díla, jejichž světové premiéry spatřila tato města: Miláno, Benátky, Řím, Florencie, Neapol, býv. Petrohrad, Paříž, Londýn. 27. ledna 1901 umírá Verdi v Miláně a zanechává světu dílo věčně živé.

Návrh scén profesora J. Ot

O celkové dráze Verdiho vývoje možno říci, že je to stálá a usilovná snaha o dokonalejší formu, o realistické prohloubení výrazu a pravdivost opery. Verdiho dílo od počátku roste z ideí národního obrození Itálie, ale průběhem dalšího vývoje společenské situace, kdy obrozenecká myšlenka přestává být hybnou silou národního života, cítí Verdi, že jeho umění ztrácí svůj bytostný základ, ztrácí svou pravdu. A tuto pravdu hledá pak Verdi ve zdánlivě stále přesnějším, dokonalejším zpracování svých obrazů, a dává se tím cestou, která pak nutně vede až k naturalismu. Typickým pro ranou tvorbu Verdiho je hudební realismus ušlechtilé a krásné melodie, již předvádí široké obrazy hudebně dramatické. Později se jeho melodie třísťí v menší kaleidoskopické plošky a nemají už té opravdové invence vášnivé podstaty jako na př. arie z opery »Rigoletto« — Donna mobile.

Falstaff jako poslední dílo skladatelovo je dovršením instrumentální boha-

šila (II. obraz a VI. obraz)

tosti, klasické harmoničnosti a dokonalosti formy. Svou nevyčerpatelnou vtipností, uceleností a mistrovstvím je důstojným protějškem Rossiniho »Lazebníka sevillského«. Stojí na konci linie jmen skladatelů oper buff: Pergolesi — Cimarosa — Mozart — Rossini — Donizetti — Verdi. Opera končí velkou »královskou« fugou, která v literárním smyslu je výrazem moudrosti jeho stáří, a v hudebním smyslu výrazem jeho vyspělého kompozičního umění. Boito dal Verdimu šťastný text. Zatím co Nicolai utopil stejný námět v romantice, podařilo se Verdimu povznést dílo z jakékoliv romantiky do stylu staré buffy. 80letý Verdi neupadá do hlubin sentimentality nebo do náboženského mysticismu, jeho poslední dílo je naopak výstup do radostné výše, do oné výše, se které se člověk vděčně ohlíží za svým dosavadním životem a cítí se uzdraven velkou moudrostí, které se říká humor. Přijímáme dneska Verdiho »Falstaffa« v plné jeho velikosti a šíři, a věříme, že rozšíření našeho dosavadního verdiovského repertoáru o netradičního »Falstaffa« je dalším přínosem naší operní dramaturgie.

- Přečtěme si nyní několik řádků charakteristiky skladatele i jeho „Falstaffa“, jak je zaznamenala kritika na počátku tohoto století:

„Podzim (rozuměj podzim Ve diho života), se chýlí k zimě. všechno je čisté, chladné, malé — všechno je teď mozek, názor, pohodlné vzpomínání, zvonění rolníček a smích za kom nem. Oči září, vtip srší a srdce zůstává klidné. Kolik úžasného vnitřního dobra je třeba k tomuto oproštění od jakékoliv vášně, kolik vyrovnané vážnosti k tomuto zvláštnímu humoru, jehož se snaží tisíce jiných autorů marně dosáhnout poskakováním a pošklebky!“

- Několik řádků z Verdiho dopisu ze dne 30. XII. 1890, adresovaného Gino Monaldimu:

„Již čtyřicet let si přeji napsat komickou operu a padesát let znám „Veselé ženy windsorské“; zatím — obvyklé překážky, tak jak se vždy naskytnou, postavily se vždy proti vyplnění mého přání. Nyní Boito tyto překážky odstranil a sepsal veselou hru, nepodobnou žádné dřívější. Komponenty ji pro své rozptýlení — bez jakýchkoliv plánů. Ani nevím, budu-li hotov. Ještě jednou: pro své rozptýlení. — Falstaff je ubohý b'oud, dopouštějící se všech neplech, ale na veselý způsob. Je to typ. Je tolik rozličných typů! Opera je výlučně komická. Amen...“

- Ve své knize ze „Světa umění“ vypravuje E. A. Šubert:

„Počátkem roku 1891 jsem se odebral kvůli „Falstaffu“ osobně k mistrovi do Itálie. Také tentokrát jsem obdržel od velikého příznivce neilaskavějším způsobem ujištění, že také tuto operu opět dostanu pro Prahu. 9. února 1893 jsem byl přítomen její premiéře v Miláně. Obecenstvo se opět překonávalo osvědčováním své neskonale lásky ke svému milovanému mistrovi. Nazítrí došel slavného mistra od krále vlastnoruční list, kterým byl Verdi povýšen do šlechty království italského jako marchese. Verdi si list přečetl, ukázal jej svému okolí a pravil klidně: „Jsem a zůstanu Giuseppe Verdi.“ A hned napsal odpověď, která sice zněla velice závazně, ale zároveň pevně a odmítavě...“

- V Ostravě byla hrána tato opera po prvé v roce 1933. Dirigentem byl J. Vogel, režii měl K. Kügler, výpravu navrhl J. Sládek, tance nastudoval S. Machov. Titulní role byla obsazena J. Schwarzem j. h.

DĚJ OPERY

Jednání I. V krčmě »U podvazku« odehrává se opět scéna, jaká tam není vzácností. Rytíř Falstaff, zřídka kdy ochotný vyslechnouti výčitky, příkře odmítá stížnosti doktora Cajuse a na jeho žádost o zadostiučinění odpovídá jen vychloubáním a líčením svých hrdinských činů. Chce tím svému společníku při nešťastné pitce dokázat, že vlastně bylo pro něho ještě ctí, že byl jím a jeho dvěma taškářskými sluhy a nadháněči hanebně obrán. To už jest i na doktora Cajuse mnoho. Dopálen, s vyhrůžkami odbíhá, provázen výsměchem dvou výlupků všech neřestí, Bardolfa a Pistola. Sotva má Falstaff nepohodlnou návštěvu s krku, dělá s oběma darebáky nový plán dobrodružství, při čemž mu jde nejen o výboje u něžného pohlaví, ale i o obohacení, jeho vždycky prázdné kapsy. Dva dopisy jsou už připraveny, jsou určeny pro paní Alici a Meg. Ale sluhové nechtějí dopisy doručiti a mluví dokonce o cti. Rytíře nepřivedou do rozpaků, doručení dopisů obstará páže Robin, načež oběma kumpánům se dostane poučení kázáněm a pojmu cti se stanoviska Falstaffova. Přednáška je provázena pádnými důkazy, ranami košilem.

Proměna. Alice a Meg se setkávají na prahu domu Fordova. Meg přišla se starou paní Quickly navštívit svou přítelkyni Alici Fordovou a popovídati si s ní trochu o dopisu, který právě dostala. Zvláštní náhoda, paní Alice chtěla právě navštívit se svou dcerou Nanettou sousedku, aby se jí rovněž pochlubila dopisem. Podivní obou paní je tím větší, že když si dopisy vzájemně dávají přečísti, shledávají, že jsou oba navlas téhož znění, psány týměž inkoustem a opatřeny touž pečeti a podpisem Sira Johna Falstaffa. Tak tedy rytíř zahrává si současně se dvěma srdci žen. Za to musí býti potrestán. Ihned jest smluven plán pomsty. Chudák Ford přichází obklopen čtyřmi muži, kteří najednou mu bzučí do uší. Bardolf a Pistol zrazují mu svého pána, který mu chce nasaditi parohy a připraviti ho o čest, Cajus ho varuje před oběma ďablovými chlapy a Fenton, chudý nápadník jeho dcery, uchází se o její ruku. Ford však ze všeho slyší jen hlas hrozně žárlivosti a ihned sprádá plán, jak dopadnouti lotra, který usiluje připraviti ho o ženu. Ženy se vracejí. Stará paní Quickly musí starého záletníka Falstaffa přiměti k tomu, aby přišel na dostaveníčko, při němž má býti notně poblázněn a pak ztrestán. Také Ford má hotový záměr. Bardolf a Pistol ohlásí ho rytíři pod falešným jménem a sjednají mu s ním schůzku. Všichni se už těší na další průběh dobrodružství.

Jednání II. Falstaffovi dostane se ohromného zadostiučinění. Oba jeho vzdorní sluhové se k němu pokorně a kajícíně vracejí. Brzo přichází i paní Quickly, aby mu oznámila hodinu schůzky s paní Fordovou. Mezi druhou a třetí má přijíti k ní do domu. Skvělý úspěch! Copak ale chce podivný patron, pan Fontana? Konečně, na světě je mnoho podivínů a přináší-li skvělá vína a plné váčky zlata, proč je neoškubati. Pochybnosti rychle mizí a bodrý rytíř slíbí radostně, že mu sjedná dostaveníčko s paní Fordovou. Samozřejmě až sám okusí slasti lásky a bohatství k dobrodružství náchylné paničky. Pan Fontana, pod kterýmžto jménem poznáváme pana Forda, vyslechne hrozně věci. Jeho obavy staly se skutkem, žena ho podvádí s Falstaffem. Jeho žárlivost byla oprávněná. Ó ženy!

Proměna. Paní Quickly sděluje oběma paním, jak u Falstaffa pořídila. Tlustoch přijde! Pak rychle sem s velkým prádelním košem. Role jsou na ráz rozděleny, komedie může začít. S loutnou v ruce očekává rozmarná paní Alice rytíře, který medá na sebe dlouho čekati. Rozplývá se něžností a jest velmi podnikavý, neboť brzo přechází k útoku. Proč, u čerta, právě v nejlepším přichází ho rušit paní Quickly, oznamující příchod paní Meg? Co však hrůznějšího musí vyslechnouti rytíř schovaný za zástěnou od paní Meg! Ford se vrací domů, zuří žárlivostí, shání sousedy a vykládá jim, že musí zabít milence své ženy. Rytíř netuší, že smluvená hra stává se smutnou skutečností. Netušila to ani paní

Alice. Ford opravdu vpadá do domu s celou hordou lidí, všechno je zobraceno vzhůru nohama, po domě děsná honička a šaňka. Fordovi nápadný košík na prádlo je prohledán marně! Jistě je schován ve vedlejší místnosti! Za ním! Této příležitosti využijí veselé žinky a nyní opravdu skryjí Falstaffa v koši. Nacpou ho tam a zaházejí ubožáka špinavým prádlem. Nedbají toho, že se tam tloušťák může zadusit. Zuřící Ford se vrací s celým svým vojem. Jeho pozornost jest nyní upjata na zástěnu. A opravdu, zástěna skrývá tajemství, neboť za ní se ozvalo mlasknutí hubičky. Aha, tam je Falstaff s jeho ženou! Útok na zástěnu končí novým překvapením. Místo hledaného páru jest tam jiný: Anička a Fenton! Ford ani nemá času, aby se tímto novým nepříjemným objevem dostatečně rozčílil, protože Bardolf hlásí novou stopu. Nová honba. Teď nastal ženám vhodný okamžik pomsty. Paní Alice zavolá sluhy a nařizuje jim, aby košík zavlékli k oknu a jeho obsah vyklopili do řeky, aby tak dokázala svému muži svou nevinu. Šlechtný John Falstaff letí z okna, za všeobecného veselí, do strouhy a Ford vidí, že své rozkošné žince křivdil.

Jednání III. Falstaff splachuje ve krčmě svůj vztek vařeným vínem. Proklíná ženy, proklíná vodu, která mu matekla do žaludku, proklíná celý svět. Ale s novými číslemi vrací se mu i nová podnikavost a paní Quickly nedá mnoho práce, přesvědčiti ho, že Alice jest pro neblahou příhodu s košem zoufalá a chce mu jí nahraditi jiným bezpečnějším dostaveníčkem. Lístek paní Alice zve Falstaffa do Windsorského parku. Sejdou se tam o půlnoci pod Hernovým dubem. Ale je to jen nová léčka. Všichni účastníci spiknutí proti záletnému Johnovi naslouchají v skrytu vyjednávání a dábelsky se radují, když rytíř sedá na vějíčku. Ford však má ještě jiný pláneček: Chce při tom zasnoubiti svou dceru s doktorem Cajusem. Ve shonu scény, kterou ženy k této příležitosti chystají, půjde to velmi snadno. A šlo by to snad, kdyby záluďné záměry Forda a doktora nevyšlechla všude přítomná sousedka Quickly, která nemešká, aby plán mužů zkřížila.

Proměna. Ve Windsorském parku v blízkosti Hernova dubu, opředěného bájemí a hrůznými pověstmi o oběšencích a strašidlech, shledává se nejprve Fenton s Aničkou a Alicí, její matkou, které ho oblékají do mnišského hávu, určeného Fordem pro Cajuse. Oklamáný doktor najde pod maskou královny víl, určené pro Aničku, nenáviděného Bardolfa a jeho červený nos, zatím co Anička podporovaná otci navzdory matkou, vezme si jinou masku víly. Ale hlavním cílem celé noční maškarády je potrestání záletníka Falstaffa. Přichází v přestrojení a jeho blaho jest na vrcholu, neboť Alice ho neoklamala, jest tu. Sladká slůvka jsou předehrou k vytoužené rozkoši. Leč zůstává zase jen při předehře. Štěstí se rozprchne výkřiky, ohlašujícími »divokou smečku«. Zbábělý Falstaff nezmůže se ani na útěk, padá, povalen hrůzou k zemi. Běda mu, celá smečka strašidel, víl a pidimužiků se na něho vrhá a týrá ho tím nejhrůznějším způsobem. Zbit a utýrán zpovídá se rytíř ze svých hříchů a slíbuj, že se polepší. Tu teprve pozná Bardolfa a ostatní. Uvědomuje si, jaký byl osel a jakou taškařinu s ním provádějí. Ford žehná parku v němž podle jeho dispozic poznává Cajuse a Aničku a žehná při té příležitosti i jinému, cizímu parku, který jeho přízni doporučila jeho choť. Když však všichni odloží masky, shledá, že Cajuse zasnoubil s Bardolfem, kdežto onen cizí párek, jemuž dal své pozhennání, byli Anička s Fentonem. Ale Ford je dnes v tak dobré míře, že se i s tímto podvodem, nastraženým jeho ženou, smíří. Vždyť nenosí parohy, a to je pro něho v té chvíli nad všechno důležitější. Paroháčem jest Falstaff a chudák Cajus. Svatba bude veselá a jest k ní pozván i ctný rytíř Sir John Falstaff a jeho oba záluďní kumpáni. Všecko končí ke všeobecné spokojenosti.

G. Verdi: Falstaff. — Program vydalo Státní divadlo v Ostravě. — Redakce: Josef Štěpánek, obálka prof. J. Obšil, fotografie Fr. Krasl. — Vytiskly Ostravské tiskárny, provozovna 02, Ostrava I.

Cena 0,90 Kčs.